

سرزمین نخل و آفتاب

تجربه‌هایی از زندگی در میان اهالی خونگرم «دشتستان» و روایت‌هایی از تفریحات‌شان، آداب‌ورسوم فصل خرما پزان عشق‌شان به دربی پایتخت و ...

ZENDEGI - SALAM

ضمیمه روزنامه خراسان

یک شنبه • ۱۱ آبان ۱۳۹۹

۱۵ ربیع الاول ۱۴۴۲ • اول نوامبر ۲۰۲۰

شماره ۳۰۵۱۲

۱۷۳۲

خواص آوبیشن برای درمان بیماری‌ها

۲

باتلاق شیشه برای زوج‌های جوان

۳

جنگیدن با مشکلات به شیوه «رشفورد»

۳

همسران سالمند، در کنار هم بهتر به یاد می‌آورند

۴

دکتر مریم ذاکری | خبرنگار

پرونده

هرچند دشتستان از قدیمی‌ترین شهرستان‌های ایران است اما اطلاعات بسیار کمی درباره این خطه از کشور مان و سبک زندگی مردمانش در اینترنت و فضای مجازی وجود دارد. کافی است یک جست و جوی ساده در اینترنت بزنید تا این ادعا را تایید کنید. پاییز سال ۹۶ بود که به دلیل موقعیت شغلی همسر، بنا شد برای چند سالی ساکن شهر سعدآباد از توابع دشتستان شوم. این تغییر جغرافیا برای من که سال‌ها در کلان‌شهرهای مشهد، اصفهان و شیراز زندگی کرده بودم، سختی‌ها و در عین حال تجربیات بی‌نظیری را به همراه داشت. دشتستان نام شهرستانی در استان بوشهر با مرکزیت برازجان است. این شهرستان به جز بخش مرکزی شامل شهرهای آپیش، وحدتیه، سعدآباد، شبانکاره، دالکی، تنگ‌ارم، بوشکان و کلمه است. حالا بعد از چهار سال زندگی در کنار این مردم خونگرم و دوست‌داشتنی، می‌خواهم در پرونده امروز زندگی‌سلام برای‌تان از تجربه‌های شخصی‌ام از زندگی به عنوان یک غریبه در میان اهالی این شهرستان در جنوب کشور بگویم.

آشپزخانه‌ای که در خانه نیست!

اولین قدم برای ساکن شدن در یک شهر جدید، پیدا کردن مسکنی مناسب برای زندگی است. بزرگ‌ترین مشکل برای کسانی که مهاجرت معکوس می‌کنند یعنی از شهرهای بزرگ به شهرهای کوچک می‌روند، پیدا کردن خانه با امکانات مناسب برای زندگی است چرا که به دلیل کم بودن جمعیت و پایین بودن نرخ اجاره‌بها در این مناطق، ساخت‌وساز بسیار محدود است و افراد معمولاً فقط برای استفاده شخصی خودشان خانه می‌سازند یا بازسازی می‌کنند. همان تعداد اندک خانه در صورتی که استانداردهای لازم را برای سکونت داشته باشد، بین خود اهالی دست‌به‌دست می‌شود و به سختی به غریبه‌ها برای اجاره دادن خانه اعتماد می‌کنند. مشکل بزرگ بیشتر خانه‌های منطقه دشتستان این است که عموماً حمام و سرویس بهداشتی و گاهی آشپزخانه خارج از فضای خانه ساخته شده و برای کسی که به گرمای حدود ۵۰ درجه جنوب ایران عادت نداشته باشد، زندگی در چنین شرایطی تقریباً غیرممکن است.

خاطره‌ای ترسناک از حضور بز مچه در حیاط خانه

کم پیش می‌آید شما سری به حیاط خانه‌تان در این منطقه بزنید و مارمولک‌ها را که در ادبیات بومی مردم دشتستان «کلبوک» نامیده می‌شوند، در حال رژه رفتن روی دیوار ببینید. واقعیتش این است که مارمولک‌ها، بی‌آزارترین جانوران منطقه گرمسیری هستند. دیوار خانه‌ها به دلیل گرد و خاک و رطوبت همیشه پر از عنکبوت است و اصلاً فرقی نمی‌کنند شما کی آن‌ها را با جاروبرقی گرفته‌اید و کی خاک دیوارها را تمیز کرده‌اید چرا که عنکبوت‌های بعدی در کمتر از یک هفته در همان گوشه از خانه تار می‌تنند. در بعضی فصول سال پشه‌ها و جانورانی ریزتر از پشه که به آن‌ها «پرتوک» می‌گویند با نیش‌های در دناک‌شان امان‌تان را می‌برند. هزاراهای بزرگ با اندازه‌های حدود ۱۰ سانتی‌متر هم مهمان فصل بهار خانه‌ها هستند. مردم محلی خاطره‌های زیادی از مواجهه با مار و عقرب و رتیل در خانه‌هایشان دارند. من در این سه سالی که ساکن دشتستان شده‌ام، همه این‌ها را حداقل یک بار دیده‌ام اما تصویر فراموش‌نشده‌ی برابم حضور یک بز مچه چهل پنجاه سانتی متری در حیاط خانه بود. جانوری مشابه سوسمار که هر چه با جارو هلش می‌دادیم تا زحمت بکشد و خانه را ترک کند، با دمش دسته جارو را به عقب می‌راند!

مشکلات آشامیدنی نبودن آب لوله‌کشی شوخی نیست!

آب مصرفی در شهر سعدآباد جیره‌بندی است. این جیره‌بندی تابستان و زمستان نمی‌شناسد. بسته به این که منزل‌تان کجای این شهر باشد یا صبح آب لوله‌کشی دارید یا شب، چنین شرایطی به واسطه دو سال پرباران پیاپی، شرایطی آرمانی محسوب می‌شود! تابستان ۹۷ از هر چهار روز تنها یکی دو ساعت آب لوله‌کشی در اختیار ساکنان بوده است. همان آب لوله‌کشی هم متأسفانه آشامیدنی نیست و مردم مجبورند آب تصفیه شده را خریداری کنند. هم اینکه قیمت هر ۲۰ لیتر آب، سه هزار تومان است. تا به حال شده وقتی دست‌تان را زیر شیر آب گرفته‌اید، از خنکی آب خوشتان بیاید و دستانتان را کاسه کنید، لب‌تان را به آن بچسبانید و با خیال راحت بنوشید؟ یا تا حالا شده کتری را زیر شیر آب بگیرید و پرس کنید؟ یا بخار اتوی پارچ

«مُخ»های پرکار برد که واحد

شمارش‌شان نفر است

منطقه دشتستان بیشترین تعداد نخل را در استان بوشهر دارد. خرماي این منطقه عموماً از نوع کبکاب است. اگر از سمت شیراز وارد این استان شوید، نخلستان‌های زیبا و پهنه‌ای سبز رنگ به مساحت هزاران هکتار مقابل چشمان شما نمودار می‌شود. درخت نخل در فرهنگ بومی مردم دارای شخصیتی منحصر به فرد است. نخل را در ادبیات منطقه «مُخ» می‌نامند. نخل تنها درختی است که اگر سرش زیر آب برود، خفه می‌شود یا در اصطلاح مردم منطقه می‌میرد. از همین رو واحد شمارش درخت نخل برخلاف سایر درخت‌ها، «نفر» است. از تمام اجزای درخت نخل در این منطقه استفاده می‌شود. برگ‌های آن برای بافت سبد و بلو و سایر صنایع دستی استفاده می‌شود و برگ‌های نازک‌تر، دسته دسته تبدیل به جاروهای دستی می‌شوند. علاوه بر این شاخ و برگ‌های نخل برای مسقف کردن کپره‌ها به کار می‌روند.

آداب‌ورسوم مراسم

«پا به نخل زدن»

فصل برداشت خرما در این منطقه از اواسط مرداد شروع می‌شود و تا اواخر شهریور یا اوایل مهر ادامه می‌یابد. در این فصل، مردان برای چیدن خرما از تنه درخت بالا می‌روند و در اصطلاح محلی «پا به نخل می‌زنند» و زنان در خانه‌ها و کارگاه‌ها به طور گروهی مشغول پاک کردن و بسته‌بندی خرما می‌شوند. کار چیدن خرما از حدود ساعت سه صبح که هوا خنک‌تر است، شروع می‌شود و تا حوالی ظهر ادامه می‌یابد. مغز ترد و شیرینی رنگی در میان تنه درخت نخل وجود دارد که در اصطلاح محلی به آن «پنیر خرما» می‌گویند. پنیر خرما بسیار مقوی و البته گران قیمت است. از همین رو بریدن و چیدن آن را به‌زمانی موکول می‌کنند که بخواهند از مهمان عزیزی پذیرایی کنند. ناگفته نماند که نعمت را حرام نمی‌کنند بلکه در فصل مناسب فقط نخل‌هایی را قطع می‌کنند که عمر خودشان را کرده باشند. برای قطع نخل از فعل «کشتن» استفاده می‌کنند و به این کار در اصطلاح محلی «مُخ کشتن» می‌گویند.

قلیان براز جانی و

شب‌نشینی‌ها

سال‌ها زندگی در منطقه گرمسیری، سبک زندگی منحصر به فردی را به مردم دشتستان آموخته است. درست است که گرمای هوا مانع از آن می‌شود که آدم‌ها در طول روز از خانه‌های خود بیرون بیایند اما شب‌ها چراغ بیشتر خانه‌ها تا پاسی از شب روشن است. بسیاری از مردم بعد از شام قرار هم‌نشینی می‌گذارند و با خبری‌ی خبر به هم سر می‌زنند. بعضی‌ها هم بساط دورهمی را مقابل در ورودی خانه‌ها پهن می‌کنند و هر کدام از همسایه‌ها که مایل بود، در این شب‌نشینی به آن‌ها می‌پیوندند. قلیان پای ثابت شب‌نشینی مردم دشتستان است. قلیان‌های براز جانی از جنس شیشه نیستند و بدنه‌ای سفالی دارند. در هر شهر و روستایی در منطقه دشتستان، مغازه قلیان و تنباکوفروشی پیدا می‌شود. در سال‌های گذشته شاهنامه خوانی و حکایت‌های تمثیلی، جزئی جدانشدنی از این شب‌نشینی‌ها بوده‌اند، از همین رو بسیاری از پیرمردان دشتستانی اشعار حماسی شاهنامه را از بر داشته‌اند اما متأسفانه این روزها این عادت پسندیده در میان نسل جوان کم‌رنگ‌تر شده است.

سازهایی برای شادی و دورهمی

«نی انبان» ساز اختصاصی جنوب کشور و به‌ویژه منطقه دشتستان است. سازی که نه تنها در مراسم عروسی و در جشن‌های بزرگ استفاده می‌شود بلکه در دورهمی‌های کوچک جوانان شهر هم حاضر است. نی انبان معمولاً به همراه تمپویاتنیک نواخته می‌شود و آوازش بیانگر شادی است اما موسیقی تنها مهمان سفره‌های شادی مردم نیست، مراسم عزاداری هم موسیقی مخصوص به خود دارد. «شروه» نوعی آواز دشتستانی با نواي سوزناک در مایه دشتی است که معمولاً در اجرای آن از اشعار دوبیتی سروده شاعران جنوب کشور همچون «فایز دشتی» استفاده می‌شود. از همین رو به این آواز «فایز خوانی» هم می‌گویند. «سنج» و «دَمام» سازهای عزاداری هستند که به‌ویژه در ایام عزاداری محرم، آوای آن‌ها در کنار دسته‌ها و هیئت‌های مذهبی دشتستانی به گوش می‌رسد. در ضمن، مردم دشتستان یک استفاده خاص‌تر از سنج و دمام هم دارند و آن در عزاداری به واسطه فوت‌یک جوان مجر داست. یعنی علاوه بر حمله‌ای که جلوی در خانه مرحوم‌ناکام می‌بندند، در حین تشییع پیکر متوفی سنج و دمام می‌نوازند.

رودخانه‌ای که محلی‌ها

را غرق نمی‌کنند!

رودخانه شاپور از میان شهر سعدآباد می‌گذرد. این رود محلی برای بازی و آب‌تنی کودکان و جوانان شهر است. رودخانه جریان آرام و عمقی کم دارد اما این جریان آرام با توجه به عرض متغیر رود و نهرهای مجاور آن در برخی نقاط حالت سیلابی پیدا کرده و موجب غرق شدن شناگران می‌شود. جالب است بدانید باور عمومی مردم منطقه بر این است که رودخانه شاپور، بومی‌ها را در خود غرق نمی‌کند و این تنها غریبه‌ها هستند که طعمه‌آب آن می‌شوند! اگر چه هر ساله چندین نفر از بومیان همین منطقه جانشان را در این روداز دست می‌دهند اما باز هم در باور مردم خلی وارد نمی‌شود!

آبگرمکن یک وسیله

شبه‌تزیینی!

درجه آب در این منطقه از اواخر اردیبهشت تا پایان مهرماه به قدری بالاست که برای استحمام یا مصارف عمومی هیچ نیازی به روشن کردن آبگرمکن نیست. در فصل تابستان وقتی دمای هوا حول و حوش ۵۰ درجه می‌شود و آفتاب داغ روی منبع فلزی آب می‌تابد، استحمام در طول روز غیرممکن می‌شود و افراد مجبورند تنها صبح زود یا آخر شب که دمای آب به سطحی قابل تحمل رسیده باشد، از آن استفاده کنند. بنابراین آبگرمکن در این منطقه یک وسیله شبه‌تزیینی است که نیاز زیادی به آن نیست! در ضمن با وجود میدان‌گازی پارس جنوبی در این استان، تا همین چند سال پیش مردم استان بوشهر به گاز طبیعی دسترسی نداشتند و برای مصارف روزانه مجبور بودند از کپسول‌های گاز استفاده کنند. از همین رو هنوز در برخی خانه‌ها از آبگرمکن‌های برقی یا کپسولی استفاده می‌شود.

در زمان دربی پایتخت

شهر در سکوت فرو می‌رود

تعصب روی تیم‌های قرمز و آبی در میان مردم این منطقه بسیار شدید است و در صورتی که یکی از این دو تیم در شهرهای بوشهر یا جَم بازی داشته باشند، بسیاری از جوانان به هر زحمتی شده خود را به تماشای بازی می‌رانند. چند روز قبل از برگزاری شهرآورد پایتخت، کرکری‌خوانان‌ها و کل‌کل‌ها آغاز می‌شود. حتی بچه‌های دوسه ساله هم لباس‌های تیم محبوب‌شان را به تن می‌کنند و توی خیابان راه می‌روند. در حین برگزاری شهرآورد، شهر در سکوتی نسبی فرو می‌رود و پس از آن و در صورت پیروزی یک تیم، تازه شادی‌های بعد از پیروزی آغاز می‌شود. جوان‌های موتورسوار آگروز موتورشان را در می‌آورند و دسته‌دسته در خیابان‌های شهر ویر می‌دهند و به این صورت پیروزی تیم محبوب‌شان را جشن می‌گیرند.